

V čom spočíva problém hodnoty poznania (PHP)?

Martin Nuhlíček

Kultúra, civilizácia, normativita – dialóg a konflikty z pohľadu filozofie

Stará Lesná, 5. 10. 2016

1. Renesancia PHP

- Otázka hodnoty poznania: úloha vysvetliť, prečo je poznanie hodnotné?
- Všeobecne prijímaný predpoklad: poznanie *je hodnotné*
- „Všetci sa zhodnú, že poznanie je hodnotné, no tým sa zhoda končí.“ (Lehrer 1990)
- „Z hľadiska toho, že predpoklad hodnoty poznania je pre epistemológiu centrálny, je prekvapivé, ako málo diskusií o hodnote poznania sa dá nájsť v dejinách epistemológie.“ (Kvanvig 2003)
- J. Kvanvig: teórie poznania majú vysvetľovať nielen povahu poznania, ale aj *hodnotu poznania*

1. Renesancia PHP

- *Hodnota* = stupeň dôležitosti veci vzhľadom na rozličné ľudské ciele
- Delenie:
 - a) vnútorná – finálna hodnota
 - b) vonkajšia – inštrumentálna hodnota
- Problém hodnoty poznania sa týka *vnútornej* hodnoty poznania

2. Menónov problém

- *Menónov problém*: Prečo je poznanie hodnotnejšie, než pravdivá mienka? (Platón 1990)
- Platónovo riešenie: poznanie je stabilnejšie, pretože je „pripútané k pravde“
- „Analytický“ charakter problému: čo má poznanie navyše oproti pravdivej mienke?
- Predpoklad, že poznanie sa skladá zo sumy zložiek
- Rozborom zložiek poznania môžeme identifikovať prvok špecifický pre poznanie

3. Úrovne PHP

- D. Pritchard (2007) – *tri úrovne problému*:
 1. *Primárny problém*: Prečo je poznanie hodnotnejšie, než pravdivá mienka? (Menónov problém)
 2. *Sekundárny problém*: Prečo je poznanie hodnotnejšie, než nepoznanie = ľubovoľná podmnožina zložiek poznania?
 3. *Terciárny problém*: Prečo je poznanie hodnotnejšie, než nepoznanie – ako rozdiel v *druhu*, a nie v stupni?
- Predpoklad: medzi poznaním a nepoznaním existuje „kvalitatívny skok“

3. Úrovne PHP

- Motivácia terciárneho problému – L. Bonjour (2010):
 - a) poznanie nepripúšťa stupne
 - b) zdôvodnenie pripúšťa stupne
- Otázka: *Aké silné* zdôvodnenie je potrebné pre vznik poznania? / Akú pravdepodobnosť má mať presvedčenie, aby už bolo poznaním?
- Akýkoľvek pokus o stanovenie miery zdôvodnenia / pravdepodobnosti, pri ktorej vzniká poznanie, bude *arbitrárny* – nevysvetľuje hodnotu poznania
- Prijatie alternatívy: chápať poznanie ako odlišné nie v miere, ale *v druhu* – kvalitatívne odlišné

4. Riešiteľnosť PHP

- Mojmím cieľom nie je *riešiť* problém hodnoty poznania – prečo je poznanie hodnotné a v čom spočíva jeho hodnota
- Prípravné skúmanie: uvažovať, či existujú zmysluplné odpovede na primárny / sekundárny / terciárny problém
- *Ad primárny problém*: poznanie je hodnotnejšie, než pravdivá mienka – napr. pretože je zdôvodnené (tripartitná definícia)

4. Riešiteľnosť PHP

- *Ad sekundárny problém*: poznanie je hodnotnejšie, než parciálna suma jeho zložiek, pretože – príklady:
 - poznanie je *spoľahlivo utvorené* pravdivé presvedčenie (Goldman 1979)
 - poznanie je *nevyvrátené* zdôvodnené pravdivé presvedčenie (Lehrer – Paxson 1969)
 - poznanie je kompetentne nadobudnuté pravdivé presvedčenie, pravdivé *vdáka* uplatneniu kompetencie (Sosa 2007)
 - atď. (existuje množstvo možných odpovedí)

5. Limity PHP

- *Ad terciárny problém*: ako môže kombinácia zložiek poznania utvárať nielen vyššiu mieru, ale hneď vyšší *druh* hodnoty?
- Hypotéza: hodnota poznania plynie zo *vzťahov*, do ktorých vstupujú zložky poznania
- Námietka: definície poznania sú prezentované ako *konjunkcie* prvkov, bez postulovania špecifických vzťahov medzi nimi
- Trvať na tom, že napriek tomu sa hodnota poznania tvorí v rámci spojenia jeho zložiek, by znamenalo predpokladať „zázračný“ zdroj hodnoty poznania
- Záver: zmysluplné odpovede na terciárny problém *sa nedajú ľahko nájsť* – spochybnenie legitimacy problému

5. Limity PHP

- Teoretické možnosti:
 1. pokračovať v hľadaní „zázračného“ zdroja hodnoty poznania v rámci existujúcich koncepcií = neracionálne
 2. rezignovať na hypotézu kvalitatívneho skoku = vyrovnáť sa s námietkou arbitrárnosti miery poznania
 3. odmietnuť predpoklad, že poznanie sa dá analyzovať na zložky – poznanie ako východiskový stav hodnotný *a priori* (Williamson 2000) = málo informatívne
 4. identifikovanie odlišného primárneho nositeľa epistemickej hodnoty namiesto poznania – napr. *porozumenie* (Kvanvig 2003; Pritchard 2012)

Literatúra

- Bonjour, L. (2010): The Myth of Knowledge. *Philosophical Perspectives* 24, 57–83.
- Goldman, A. (1979): What Is Justified Belief? In: Pappas, G. (ed.): *Justification and Knowledge*. Dordrecht: Reidel, 1–23.
- Kvanvig, J. L. (2003): *The Value of Knowledge and the Pursuit of Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lehrer, K., Paxson, T. (1969): Knowledge: Undefeated Justified True Belief. *The Journal of Philosophy* 66, 225–237.
- Lehrer, K. (1990): *Theory of Knowledge*. Boulder: Westview Press.
- Platón (1990): Menon. In: *Dialógy*, zv. I. Bratislava: Tatran, 483–524.
- Pritchard, D. (2007): Recent Work on Epistemic Value. *American Philosophical Quarterly* 44, 85–110.
- Pritchard, D. (2012): *Knowledge and Understanding*. In: Pritchard, D., Millar, A., Haddock, A. (eds.): *The Nature and Value of Knowledge. Three Investigations*. Oxford: Oxford University Press, 3–88.
- Sosa, E. (2007): *A Virtue Epistemology: Apt Belief and Reflective Knowledge (Volume I)*. New York: Oxford University Press.
- Williamson, T. (2000): *Knowledge and Its Limits*. Oxford: Oxford University Press.